

KIRŞEHİR'DE DİKKATİMİZİ ÇEKEN SAN'AT ÂBİDELERİ*

Dr. W. RUBEN

Ankara Üniversitesi D. T. C. Fakültesi Hindoloji Profesörü

Almancadan Türkçeye çeviren: A. İTİL

B. Tarihi önem taşımakta olan taş, mezar, küp ve evler.

I. İslâmî devre ait üzeri resimli taşlar :

1943 yılında Kırşehir'in büyük mezarlığının pazar tarafına bakan kenarında bir mezar çukuru kazılacağı sırada, bir metre kadar derinlikten, üzerinde yazılar bulunan eski bir taş dışarıya çıkarılmıştır; bu taş bugün aynı yeni mezarın taşı olarak kullanılmaktadır¹⁰⁵. Üzerindeki yazıdan öğrendiğimize göre taş, 713 tarihinde Celâl Hatun adında bir kadın için yaptırılmıştır. Taşın yüz tarafında, basık bir kabartma halinde, bu kadının bir resmi tersim edilmiştir. Bilhassa onun oturuş vaziyeti çok tipiktir: Aynı çağdan kalma İran ve Uygur san'at eserlerinde de şahit olduğumuz gibi, kadın diz çökmüş olarak oturmaktadır. Bilhassa onun yuvarlak ve minicik ağızlı, zarif burunlu ve çekik bir çift gözlü yüzü, Çin, Buddhist ve Uygur kültürlerinin Doğu Türkistan'da bir arada kaynaşmasından hasıl olan karma bir kültür üslûbiyle meydana getirilmiştir. Yalnız kadının (daha ziyade bir peruka hissini uyardırmakta olan) saç tuvalet biçimi için ikinci bir paralel tanımıyoruz. Remzi Oğuz Arık'ın Konya'da yaptığı bir hafriyat neticesinde ortaya çıkan birtakım çömlek parçaları üzerinde bulunan resimler de aynı üslûpla yapılmışlardır¹⁰⁶. Ve bunların da aynı eski Osmanlı devrine ait olabileceklerine ihtimal veremiyoruz. Bu üslûpla

* Bu yazının birinci kısmı 44 sayılı Belletende çıkmıştır.

¹⁰⁵ Taşın dikili vaziyette bir fotoğrafı Indian Art an Letters adlı mecmua (XIX, No. 2) içerisinde mevcuttur.

¹⁰⁶ İnönü Ansiklopedisi içerisinde, Remzi Oğuz'un «Alâeddin Tepesi» maddesi münasebetiyle yayımlanmış bulunduğu resimler.

meydana getirilmiş resimlerden bir diğeri de, halen Ankara Etnoğrafya Müzesinin önünde duran¹⁰⁷ ve zengin yazmalarla süslü bulunan eski bir mezar sandukasının yatık yüzündeki bir süvari tasviridir. Anadolu'nun bu çağına ait olmak üzere, bundan başka mezar taşları üzerine yapılmış erkek tasvirine rastlamamış olmamıza mukabil, Akşehir'de Nasreddin Hoca Türbesinin bulunduğu mezarlık içersinde, giyim ve saç tuvaleti bakımından hiç birisine uymayan ve mezar taşları üzerine tersim edilmiş birçok kadın tasvirleri vardır¹⁰⁸. Bu kadın tasvirlerinden bir tanesi, daha sonraki zamanlarda bir sanduka üzerine rastlıyacak şekilde işlenmiş bulunuyorsa da (ihtimal ki bu işe muvaffak olunamadığından dolayı) bu işten sonra vazgeçilmiş ve işlenen taş geniş ve yüksek bir taş haline irca edilmiştir. Taş üzerindeki kadın resminin yanında bir de bir güvercin resmi vardır. Tasvirin etrafını çerçevelemekte olan nebatın bir afyon dalı olduğunu tahmin ediyoruz. Afyon nebatının ölüm ve uyku sembolü olarak eski Yunan'lılar nezdinde kullanılmış olduğunu bilmekteyse de, Türklerde, İran'lılarda, Buddhist'lerde ve Uygurlar'da da aynı rolü oynadığını bilmiyoruz. Binaenaleyh bu resim çok karışık bir san'at mahsulü olsa gerektir. Müslüman san'atkârlara insan tasviri yapmanın yasak edilmiş olduğunu biliyoruz; fakat şunu da biliyoruz ki, o sıralarda, yani Ortaçağın sonlarına doğru, Orta Asya'dan kaynak alan büyük bir kültür âkını başlamış ve beraberinde getirdiği insan ve hayvan tasviri motifini, bir taraftan hıristiyan âleminin muahhar romantigine ve diğer bir taraftan da Önasya'daki islâm san'atına kadar sokmuştu¹⁰⁹. Yakın Doğuda bu sıralarda Uygur kâtipleri ve memurları tercihan istihdam edilmekteydiler; çok muhtemeldir ki bahsini ettiğimiz bu üslubu Uygur'lar gelirken beraberlerinde getirmişlerdi.

Kırşehir mezar taşları üzerinde, taş üzerine işlenmiş ve heraldik (hèraldique) mahiyette birçok arslan tasvirleri görmüştük; bunlardan kimisi yalnız olarak ve kimisi bir palmye ile bir arada tersim edilmişlerdi. Maalesef bunlardan hiç birisinde yazı yoktur.

¹⁰⁷ Resmin lâhit sathının tam ortasına getirilmemiş bulunduğu bakılırsa, onun daha sonraki zamanlarda yapılmış olduğunu kabul etmek lâzımdır.

¹⁰⁸ Bu hususta, «Anadolu İskân Tarihi ile ilgili bazı görüşler» konulu makalemize (D.T.C.F. Dergisi V/4, 1947) bakılabilir.

¹⁰⁹ E. Diez, İstanbul Dergisi (1 temmuz 1946) s. 12.

Yazımızın sonuna eklediğimiz fotoğraflardan bir tânesi, hâlen şehrin İmaret mahallesindeki çeşmenin yanında bir yerde duran bir mezar taşını göstermektedir. Aynı mahallede oturmakta olan Ziraat öğretmeni İlhamî'nin evinde bu taşlardan bir palmiyelisi vardır. İlhamî, Süleyman-i Türkmanî soyundandır; bu aile, tâ Celâleddin Rumî zamanındanberi adı geçen mahallenin imaret'ini elinde bulundurmaktadır. Bu aileye mensûp bütün ölümler, mahallenin yukarı kenarında ve Mevlâna'nın yakın arkadaşı olan Süleyman-i Türkmanî'nin türbesinin içinde ve yanında yatmaktadırlar. Bahis mevzu ettiğimiz motiflerden bir tânesi de, şehrin Kayaşeyhi adıyla anılan kısmında ve bir evin bahçe duvarının içinde bulunan bir taş üzerinde vardır. Umumiyet itibariyle bu nevi motifler hakkında kimse birşey bilmiyor; yalnız bir defasında bize bunların pehlivanlar için dikilmiş olduğunu söylemişlerdi. Buna daha ziyade modern zamanların bir tevîl ve izah şekli gözü ile bakmak herhalde doğru olacaktır.

Kayaşeyhi mahallesindeki çeşmelerden bir tanesinde de, üzerinde bir insan yüzü resmi bulunan bir taş daha görmüştük: Nevi şahsına münhasır bir taş. Mahallenin ana caddesi üzerinde bulunan ve üzerindeki yazılardan tarihlerini tespitte muktedir bulunduğumuz bu çeşmeler üç tânedir: en alttaki 1148 tarihini, bu resimli taşın bulunduğu orta çeşme ise 1205 (=M.s. 1789) tarihini taşımaktadır. Taşın bu çeşme için değil de, daha eski olan bir bina için yontulmuş olduğunu ve sonradan buraya konulduğunu kuvvetle tahmin etmekteyiz. Ve taş üzerinde, yüz resminin ne maksatla oraya yapıldığını veyahut binanın kim tarafından inşa ettirildiğini izah edecek bir yazı yoktur¹¹⁰. Acaba bu bir güneş sembolü olabilir mi? Çünkü yüzde ne saç ve ne de kulak vardır, ve bir güneş kursunu çok andırıyor. Yoksa bu, fena nazardan korunmak için yapılmış bir şekil midir? Bir şeytanı mı tasvir ediyor¹¹¹?

Bu arslanlı mezar taşları ile, Anadolu'nun bilhassa Doğu bölgelerinde sık sık tesadüf ettiğimiz ve Akkoyunlu'larda mezarlara dikilen figürler oldukları iddia edilen—ki bu iddianın ne derece

¹¹⁰ Taşın üzerinde, pek zor okunan, bir ihlâs sûresi yazılıdır. Ayrıca tarih bildirir üzerinde başka yazı yoktur.

¹¹¹ E. Diez, Türk san'at tarihi, İstanbul 1946, s. 41. Bilgin burada Caçı Bey Medresesi antresindeki iki sütun üzerinde birer şeytan tasviri bulunduğunu söylemekteyse de, maalesef biz burada böyle bir şeye tesadüf edemedik.

doğru olduğunu biz bilmiyoruz—birtakım koç heykelleri arasında bir münasebet mevcût olsa gerektir. Ankara Etnografya Müzesi'nin önünde bu koç heykellerinden iki tâne vardır. Bunlar kuvvetli bir şekilde stilize edilmişlerdir; bacaklar bir sütünü andıracak şekilde yuvarlatılmış, yağlı iri kuyruk adam akıllı tebarüz ettirilmiş ve boynuzlar ise bir süs kıvrıntısı şekline sokulmuştur. Bu koç heykellerinden bir tânesine de, Akşehir'in Maarif köyündeki büyük tekkenin bahçesinde tesadüf ettik; 771 (=1379) yılına ait olan bu heykel, her ne kadar kaba bir şekilde yontulmuşsa da, diğer gördüklerimize nazaran daha naturalist bir üslûpla yapılmıştır ¹¹².

Estetik bakımdan az cazibeli oldukları için, aşağı yukarı bu taşlardan hiçbirisi, İslâm san'at tarihini mevzu edinen eserlerde ele alınmamışlardır. Halbuki kültür tarihi yalnız güzel ve cazibeli olan şeyle değil, bilâkis, bir devrin, bir kavmin veya bir kültürün ruhunu ifade etmekte olan bütün her şeyle meşgûl olur.

II. Yunan ve Roma devrine ait taşlar :

Kısa bir zaman önce Kırşehir'de Etilere ait olmak üzere bir yazılı taş bulunmuş ise de bu yazı henüz okunmuş değildir (Güterbock; Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi V/4, 1947, 455).

Şimdiye kadar Kırşehir'de, Antik devre ait olmak üzere, yazılı taş pek az bulunmuştur :

1. Yunanlı'lar devrine ait ve Asklepios'la Hygieia için dikilmiş olan taş kitâbe bugün ortadan kaybolmuştur. Kitabe şudur ¹¹³ :

Asklēpiō
ke Ygia
phamain
os β ύpa
tikoy the

¹¹² Yukarıda 108 numaralı notta bahsi geçen makalemizin arka tarafına eklenmiş resimlere bakınız.

¹¹³ Bn metin Roman Oberhammer ve Heinrich Zimmerer'den alınmadır : Durch Syrien und Kleinasien, Berlin 1899, s. 305. Bütün gayretlerimize rağmen, maalesef, kitâbenin bulunduğu yer hakkında hiçbir ip ucu elde edemedik. Meslekdaşımız sayın Prof. G. Rohde'ye göre *beneficarius* anlamına gelmektedir. Tuz-Gözü etrafındaki step mıntaka köylerinden bulduğumuz diğer Yunanca kitâbeleri de, tetkik edilmek üzere, yine sayın Prof. Rohde'ye takdim edilmiştir.

rapeuthis
anethē

2. Buna mukabil Dionysos'a ait olmak üzere aşağıdaki kitâbe elimize geçti :

Theō Dio
nysō
Eytychos
Alexan
droy hie
reus

Kitâbe beyaz bir mermer sütûn parçası üzerinde bulunmaktadır. Kırık olan bu parçanın boyu 65, alt kısımda eni ise 41 sm. dir. Sütûnün 7 sm. yükseklikteki kaidesini, 35 sm. kutrundaki asıl kalın sütûna bağlayan, koni biçimli ve 8 sm. boyunda bir kısımdır. Harflerin yüksekliği 4-5 sm. kadardır. Kaba ve aynı boyda olmakla beraber, şekil bakımından iyi yazılmışlardır. Sütûn Dinek Bağı'nda, eski hükûmet tabibi Dr. Süreyya'nın bahçesinde bulunuyor. Bu zatın anlattığına göre, bu sütûn, büyük mezarlığın güneyinde bir yerden ve bir evin temelleri atılmak istenirken bulunup çıkarılmıştır. Burada toprak takriben 4-5 metre kadar aşağıya kaymış bir vaziyettedir; ve yine burada bugün içi, sonradan kaymış olan topraklarla ağzına kadar dolan ve tabii mi, sun'i mi olduğu hakkında kesin bir şey söyleyemeyeceğimiz, bir mağara mevcuttur. Beş metre kadar daha güneyde biraz daha artan ve daha da beş metre ilerleyince kuvvetli bir su menbaı haline gelen ve bugün başında bir yıkama yeri kurulmuş olan kuvvetli suyun belki de bir kısmı buradan kaynak almaktadır. Su bu yıkama yerini geçtikten sonra bol meyveli Dinek Bağı bahçelerinin büyük bir kısmını sular; Dionysos mâbedinin de, vaktiyle, böyle bir menba başında ve mezarlığın kuru sırtı ile bol meyveli bahçelik arazinin kenarında bir yerde, ve hem de, bugün halk tarafından eski Yunanca adıyla anılan şehirin "Terme,, (Therme) sıcak sularına gayet de yakın olarak yapılmış olması akla gelebilir; artık bu mâbet bir mağara içinde miydi, değil miydi bunu bilmiyoruz. Hatta denebilir ki, acaba Asklepieion da burada mıydı? Yakın zamanlara kadar, Terme duvarlarındaki kayalar üzerinde bugün müstamel olan Lâtin harfleriyle yazılmış bir kitâbe bulunuyordu.

Bu kitâbe birkaç yıl önce yerliler tarafından buradan çıkarılmıştır; kitabenin yeri bugün de boştur. Yazının 45 sm. eni ve 50 sm. de boyu olduğuna göre, Asklepios kitâbesinin da buraya sığmış olmasına imkân yoktur. Yalnız şurası muhakkaktır ki Asklepios kitâbesi Lâtin harfleri ile değil, Antik devirde buralarda âdet olduğu üzere, Yunan harfleriyle yazılmış bulunuyordu.-Dr. Süreyya'nın bize anlattığına göre bu sütûnlardan diğer bir tânesi de, bahçelere doğru uzanıp giden duvarın üzerinde bir yerde toprağa gömülü bir vaziyettedir ve onu görmüş olanlar vardır. Yine aynı şahıs, bu sütûnlardan iki tânesinin daha görülmüş olduğunu nakletmektedir. Böylece burada bir hafriyat yapmanın ne kadar yerinde ve isabetli bir iş olacağı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Acaba bugün Kuru Mescidi'nin sundurma kısmındaki sütûnlardan birisinin kaidesi olarak kullanılan sütûn başlığı da bu tabakaya mı aittir?

3. Daha ziyade, Yenice Çatalçeşme'sinin güneyine düşen mahallede ve Habib Ağa sokağında olmak üzere Kırşehir'de Rumlar yakın zamanlara kadar yaşamaktaydılar. Bir iki yıl bundan önce buralarda bir bahçenin tesviyesi yapıldığı bir sırada, yerden birçok taşlar ve bir miktar da çanak-çömlek parçaları çıkmıştır; toprak altından çıkanlar arasında, büyük bir kitâbeye ait olmak üzere, iki kırık parça da vardır. Parçalar üzerinde şunları okuyoruz:

re	Burada: "Müstahaklara mükâfat,, ve "aziz şehide,,
ast	sözlerini açıkça anlamaktayız. Yazının Hristiyan-
sana	lığa ait olduğu şüphesizdir.
ontele	
triton thyikei	
onsatōexa	
misthon axion an	
rtȳriō tō asiō	
eisemieikai. npka	
ntēzēsa. aetigan	
omioy. ōlaindb	

4.¹¹⁴ Bugün Hacet Tepesi adıyla anılan ve İmaret mahallesinin

¹¹⁴ Müteakip kitabelerin okunması hususunda, bugün İstanbul'da bulunan bir Rum hanımına medyun-ı şükran bulunuyoruz. Gerek muhteva ve gerek dil bakımından bunların İstanbul'dahi modern mezar taşlarına pek benzedikleri söyleniyor.

kuzeyine düşen tepenin üzerinde vaktiyle bir Rum mezarlığının da bulunmuş olduğunu kuvvetle tahmin etmekteyiz. Bu tepeden de, çift sürerken yerin altından çıkarılmış ve İmaret mahallesi halkı tarafından evlere taşınmış birçok taş vardır :

Kürdî Osman'ın bahçesinde bulunan taşın üzerinde, üç köşeli bir bina alınlığı, bir akroterion (acrotère = saçak süsü) v. s. tasvirleri yanında bir de şu yazı bulunmaktadır :

Artemidō	Burada, Demetrios'un oğlu Artemidoros
ros Dēmēt	karısıyla birlikte yaşamaktadır, un-
rioy zōne	tılmaya.
aytō kai	
matē dia g	
ynaiki mn	

5. Yine aynı yerde : stratō in (e ?) st

ratōn osi pa
n natē (in)e ayto
t (ē) gynaiki mn
ēmēs eneken

6. Tahsin Baktıroğlu'nun bahçesindeki taşın üzerinde bulunan küçük yazı, dikkatimizi çekecek mahiyettedir :

Markellō kai Ma	Kayınpeder ve kayınvalide Marcel-
reinē pentheroi	lus ve Marina, ve bir de onların
r (i) nakē s. m (n ?)	kızları Rinake ile Theodoras burada
theod. (o ?)	
... (roy?) thygathēr	istirahat ediyorlar. Ve onların ebe-
si (g) ē	
san M.. (ar) ō.. (e) neka	veyni (?)
kai heaytois	

7. Onun yanında bulunan diğer bir taş parçası üzerinde de şunları görüyoruz :

Kiteē	Sene.....
sybla	Svule burada yatıyor.
etē	
N (?)	

8. Alptekin Zeyneb'in bahçesindeki taşın üzerinde, iki sütün

üzerine oturtulmuş bir kemer ve kemerin altında bir palmye ağacı resmi vardır; palmye ağacının gövdesinin iki tarafında şu yazılar vardır:

entha	kata	Yalnız 4 yıl yaşayan, fazla yaşama-
kite	ē tis	yan Maro burada istirahat etmekte-
maka	rias	dir. Kendisini rahmetle anınız. Ma
mnēmēs	Ma	(rkos?)
roy e	zis?	
sa e te	i	
te se	ra	
kemi	Ma	

9. Bugünkü Bağbaşı mahallesi mezarlığının üstünde bir yerde bundan tahminen bir iki yıl önce toprak kazılırken bir metre derinlikten bir mezar taşı çıkarılmıştır; taşın alın kısmında bulunan rözet biçimindeki çerçeve içerisinde şunları okumak mümkündür:

Dionisias	Markos'un oğlu Antiochides (?) (ve) Diony-
Markoy Ant	sias, kızkardeşinin hatırlanması için
ioxititē a	
delphē mn	
ēmēs eneken	

Buradan anladığımıza göre, bugün Türk mezarlığının üst tarafına ve Yalnızdede'deki kayalar içine oyulmuş mezarlar bölgesinin (bu hususta aşağıda izahat verilecektir) alt kısmına isabet eden mıntakada vaktiyle bir de bir Rum mezarlığı mevcuttu.

10. Sivas mahallesinde oturan Mehmet Çavuş'un ev bahçesindeki mezar taşı üzerinde, yine alın kısmında bir kartal resmi ve resmin yanında şu yazılar vardır:

Sariandē Sap	Ariadne (?) Sappa, babasının hatırası olarak
pa tōi patri	
mnēmēs en	
eken	

11. Alâeddin Camiinin içinde bulunan müzede, üzerinde bir karı-koca çiftinin kabartması bulunan bir taş vardır. Karı-koca bir kemerin altındadır ve resim ancak ikisinin belden yukarı kısmını alıyor. Romalı'lar zamanında bütün imparatorluk dahilinde tersimi

âdet olduğu veçhile, kadının yalnız bir kolu elbisesinin içinden dışarıya çıkmış vaziyettedir. Taşın alt kenarında bulunan yazının gayrimuntazam ve geleneğe aykırı bir şekilde yazılmış olmasına bakarak, bunun daha sonraki zamanlarda yazılmış olduğunu kabul etmek istiyoruz. Yazı şudur:

ē tē glykytatē (m)	En tatlı anne olan Akeline'ye ve en
ētri Akelinē	tatlı kız olan hanıma unutulmamaları
kai tē glykytatē nyn	için
phē domna mn	
ēmēs chi. in (charin?)	

12. Ana caddenin sol tarafına düşen Killik'te de, vaktiyle üçüncü bir Rum mezarlığının bulunduğu söylenmektedir; buradaki bahçelerden bir tânesi içerisinde bulduğumuz bir taş üzerinde şunları okuyoruz:

glykytat	En tatlı olan.....nın unutulmaması
ō anethē	için
ka mnēmē	
seneka	

Aşık Paşa türbesinin yanındaki mezarlıktan çıkarılan ve hâlen müzede bulunan, yazısız bir taş daha vardır ki, bunun üzerinde de belden yukarı yapılmış bir karı-koca çifti tasviri vardır ve yukarıda 11 numara ile gösterdiğimiz taşa pek benzer. Bu mezarlıkta mezar taşı olarak bol miktarda kullanılmış olan eski büyük sütûn taşlarına bakılırsa eskiden bu civarda bir Rum mahallesinin bulunduğunu kabul etmek icabeder. Yeni ceza evinin yapılışı sırasında toprak altından, dört metre kadar derinlikten çıkarılmış olan bir sürü yontulmuş ve büyük taşların da eski Romalı'lar zamanından kalma olmaları pek muhtemeldir.

Romalı'lar devrinde meskûn bulunan diğer bir arazi parçası da, Bağdat Caddesi boyunca devam etmekte olan ve şehrin bugün bahçeler veya evlerle kaplı kısmının dışında kalan, Yenice mahallesi nihayetindeki Kılıççı Köprü'den öbür tarafa olan kısımdır. Çok eski olduğu kadar büyük bir ehemmiyeti de haiz bulunan bu cadde, şehrin etrafını çevirmekte olan neojen devri sırtlarını bu noktada aşmaktadır. Bundan takriben 50 yıl kadar önce yağın şiddetli yağmurlar neticesinde, yolun sağında ve bütün yol boyunca ca 500 metrelik bir arazi parçası yıkanmış ve bugün takriben 8

metre alçaklıkta bir aşınmış ova haline gelmiştir. Bu kısmın hemen hemen her noktasında, üzerleri türlü renklerle ziya aksettiren küçük cam parçaları ve Roma devri için tipik örnekler olan kırımızı ve gayet ince kenarlı olarak yapılmış bazı çanak-çömlek parçalarına tesadüf etmek mümkündür. Halbuki şehrin diğer kısımlarında bunların hiç birisine rastlıyamıyoruz. Bu ince eşya ile birlikte, gayet büyük küp parçaları, kenarları yuvarlatılmış tuğla parçaları (?), domuz dişleri ve obsidiyen parçaları gibi kaba kalıntılar da bulunmaktadır. Mehmet Çavuş (yukarıda adı geçmişti) burada bir de Konstantin damgasını taşıyan bir para bulmuştur. -Yukarıya doğru yola devam edilince, takriben 100 metre kadar ileride, daha uzaktan suni olduklarına dair insanda bir his uyanan birtakım tepeler grubu göze çarpmaktadır. Yolun sağında bulunan bu tepelerde, küsküyle yer eşilmek suretiyle iki küçük mağara meydana çıkarılmıştır; ve toprağın diğer kısımlarında da yere vurulunca alt kısmın boş olduğunu gösteren çulamlar duyulmaktadır.

Şimdiye kadar neşredilmemiş bulunan Yunanca kitabelerden, aşağıdaki yazılı taşların da zımnen kaydını ve makalemizin sonunda fotoğraflarını takdim etmeği faydalı bulmaktayız:

13. Bala Halkevinin önünde bulunan bir taş.
14. Kaman'da Arif Çavuş'un evindeki bir taş.
15. Cihanbeyli Halkevinin önünde bulunan bir taş.
16. Yine Cihanbeyli ilçesinde, çarşı ortasında bulunan bir taş.
17. Akşehir'in Bisse köyünde, camide basamak olarak kullanılmış olan taş.
18. Konya ilinin Taahhütlü köyünde, camide basamak olarak kullanılan taş.
- 19 ve 20. Akçakoca'da Öbür Çarşı camiinde sütün kaidesi olarak kullanılmış olan iki taş.

III. Mağara biçiminde mezarlar :

Kırşehir'de bulunan sayısız birçok mağara-mezarlar da Roma devrine ait olsalar gerektir. Bunların içerisinde en enteresani Karabacak semtindeki Kurt İni'dir. Karabacak Kırşehir'in kuzey mahallesidir. Kurt İni, Orbuk ve Kızlar Evcığı adını taşıyan dağların arasındaki sırtın batı yamacı üzerinde; nehrin akmakta bulunduğu ovanın 10 metre kadar yukarısında, bahçelerle örtülü yeşil

sulak sahayı altta bırakan ve çok uzaklardan görünen amudi bir kayadan duvar içerisine ve 3 metre kadar bir irtifada oyulu bir vaziyettedir.

140 santimetre boyunda olan mezar kapısı, üst tarafta 90 ve alt kısımda ise 82 sm. enindedir. Kapı etrafında ayrıca taşa oyulmuş olarak bir fasad kısmı vardır: bu kemer biçimli fesadın derinliği 68, genişliği 150 ve yüksekliği ise 222 sm. dir. Fasad kısmının da etrafında, birincisinin aksine, dışarıya doğru kabartılmış olarak, ve yerden 52 sm. lik bir mesafeden başlamak üzere dört köşeli bir çerçeve daha vardır. Dış çerçeve, daha ziyade 150 sm. bir mesafe ile sağlı sollu yanyana konulmuş iki taş sütûn hissini vermektedir; en üstte kalan kısım da ufki bir şekilde diğer iki sütûn üzerine yatırılmış üçüncü bir sütûnu hatırlatıyor. Gerek yanlardaki ve gerekse üst taraftaki bazı çizgi ve izler bu çevrenin vaktiyle daha geniş bulunduğunu bize tahmin ettirecek mahiyettedir. -Mağaranın bir mayin biçiminde olan iç kısmı 240 sm. genişlik ve derinliğindedir: tavan kısmı, arka tarafta 240 ve ön kısımda ise 200 sm. lik bir irtifadan başlamak üzere yarı fiçı biçimindedir. Duvarlar mezarın zemininden itibaren bir metre kadar amut yükselirler ve ondan sonra bir mahrut şeklinde yavaş yavaş küçülerek tavana uyarlar. Vaktiyle mezarın içinde, 150 sm. derinlikte ve 80 sm. kutruna bir deliğin mevcûtu olduğu ve bu deliğin içerisinde at nalı, ve kazma işlemecek kadar sert bir harç bulunduğu rivayet edilmektedir. -Aynı mağaranın güneyinde de ikinci bir mezar daha vardır ve bugün kurtlara in vazifesi görüyor.

Büyük insanlar için yaptırılmış olmaları pek muhtemel olan bu nevi münferit mezar tiplerinin aksine olarak Yalnıztepe'de birçok mağara-mezarları bir araya toplanmaktadır. Şehirin Bağbaşı manalesinden çıkıp ta Karakurt kaphesine girmek istediğimiz zaman, ve bugün bu mahallenin üst tarafında kalan mezarlığı 500 metre kadar geçince, hemen sağ tarafta bir mağaranın methali ile karşılaşırız; maalesef burası bugün tamamen harap bir vaziyettedir. Tunel biçiminde olan bu methalin yıkılmadan daha önce 3 metre kadar uzun olduğu söylenmektedir. Bizzat mağaranın kendisi de tamamiyle toprakla dolmuş ve içini boşaltmadan hakiki yüksekliği hakkında bir fikir elde edilemeyecek bir hale gelmiştir. Mağara şekil itibarıyla kaim zaviyeli olup, 165 sm. uzunluğunda ve 200 sm. kadar

genişliktedir. Arka duvarda, 175 sm. genişlikte ve 100 sm. derinlikte (adetâ bir sedir gibi) yükseltilmiş bir boşluk vardır. Bu boşluk kısmın arka duvarında da, (bu civar oturma odalarının hemen hepsinde bulunduğu gibi) küçük bir niş mevcuttur. Niş kısmının tavanı da yarı fıçı şeklindedir ve 75 sm. irtifacı vardır. Aynı şekilde yarı fıçı biçimli tavanı olan esas mağaranın, bir insan ayakta duracak kadar bir irtifacı olması muhtemeldir.

Daha kuzeye doğru gidilince, Yalnızdede yatırının (ilerde üzerinde durulacaktır) aşağısında, tamamiyle aynı biçimde ve fakat arka duvarında niş boşluğu olmayan bir mağara-mezar daha vardır. Bu mezarda nişin resmi, yeşil bir boya ile arka duvarın üzerine yapılmıştır. Tabii bugün bu resmin ancak bazı izleri görülebilmektedir. Bundan başka arka duvardaki kemerle, yan duvarların yukarısındaki tavanın başladığı yerler ve bir de tavanın en tepe kısmında, ortada kırmızı renkte çizgiler vardır. Kolay işlenen kireç taşının oyulmasında 4-8 dişli yontma çekiçleri kullanılmıştır; birer santimetre genişliğinde olan bu çekiç izlerini bazan 20 santimetre kadar uzunlukta takibedebiliyoruz. Dış görünüş itibariyle bu nevi mağaracıklar, üzerinde hiçbir ot bitmemiş ve hafif dalgalı bir tümsekten başka bir şey degillerdir. Ve bunlardan bir tanesini görünce de, ona benzer diğer birçok mağaraların etrafta sıralandığını ve bunların kapılarının toprakla tıkanmış bulunduğunu görmekte gecikmiyoruz. Bize anlattıklarına göre, Akbayır dağının kuzey doğu nihayet tarafında da bu şekilde birçok mezarın bir araya toplandıkları bir mahal mevcuttur. Ve yine söylendiğine göre, buradaki mezarlardan bir tanesini açtıkları zaman buradan, bugünkü Türk mezarlarındakine tamamiyle benzer bir şekilde, bir ayak ve bir de baş ucu taşı meydana çıkarılmıştır. Bu baş ucu taşı üzerinde bakır bir tasın ve bir de, arkasında yazılar bulunan taştan bir heykelin durmakta olduğu ve bunların sonradan Ankara'ya götürüldüğü rivayet edilmekte ise de aslını bilmiyoruz.

Kazankaya mahallesindeki "Terme = Therme,, mevkiinin kalyaları üzerinde ve Bektaşî Degirmeni'nin hemen karşısında, nehir kenarında bir mağara daha vardır. Mağaralardan diğer bir tânesi de daha aşağıdadır. Ve bir üçüncüsü de, uzanan kayaların Büyük Mezarlığa bakan sathı üzerindedir. Bu mağaralardan üçünün de haddi zatında tabii birer mağara oldukları ve sonradan insanlar tarafından ve hem de Yalnıztepe'dekinden daha kaba bir yontma

aletiyle birtakım tadilâta uğratıldığı, genişletildiği ve nisbeten cilâlı bir şekle sokulduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bu defa bunlarda medhal kısımları, diğerlerinde olduğu gibi, tunel biçiminde olmakla beraber, tavanlar da o kadar yüksekte değildir; ve duvarlarda sedir gibi boşluklar veya geniş kısımları yoktur. Tabii çatlaklar veya delikler hiç dokunulmadan oldukları gibi bırakılmıştır.

Kayalığın güney-doğusu nihayetine düşen kısımda büyük ve tabii bir mağara daha vardır ki bugün burası bir zeytin yağı imalâthanesi olarak kullanılmaktadır. Bizzat Terme'nin kendisi de sun'î olarak meydana getirilmiş bir mağara biçimindedir; ve kadınlar hamamı kısmı ile şundurma kısmını birbirine bağlayan yüksek ve geniş yarı fıçı biçiminde bir tavanı vardır. Ve hiç şüphe yok ki ikisi arasındaki duvarla en dışta kalan duvar daha sonraki zamanlarda yapılmıştır.

Aynı kayalığın diğer bir kısmı da, Yenihamam'ın üst tarafındaki Kayaşeyhi mahalinde dışarı çıkar; bu kısmın kuzeyinde de, yukarıda bahsini ettiğimiz Kurt İni'ne benzer bir mağara vardır. Buradaki bahçe sahiplerinden bir tanesi bundan takriben 60 yıl kadar önce, buradaki kayalığın sathından 2 metre kadar bir tabakayı sökerek evinin temelini döldürmüştür. Mağaradan bugün elde kalan kısım, kayanın içerisine doğru 2 metre derinlikte ve kalan kısmın bakiyesi olarak da 184 sm. lik bir genişlikte bir çukurdan ibarettir; taban kısmının parlak ve cilâlı olduğunu tahmin etmekte ise te bugün burası tezekle örtülü bir vaziyettedir. Sağda ve solda ellişer santimetrelilik iki, ve arkada ise bir metre genişlikte bir tane olmak üzere üç kanepesi vardır. Ve geride kalan kanepenin bir metre kadar üzerinde de yarı fıçı biçiminde bir tavan kısmı vardır. Esas mağaranın tavanı bu tavandan 40 sm. daha yukarıdadır. Bütün kayalık boyunca devam eden ve fakat bugün yalnız Terme mevkiinde sıcak su vermekte olan yarığın, mağarayı arzant bir şekilde kat'etmekte olduğu ve tam da ard taraftaki kanepenin önünden geçtiği adam akıllı tespit edilebilmektedir. Diğer taraftan, sol kanepenin bulunduğu yerde, ne olduğunu bir türlü anlıyamadığımız ve bir kol kalınlığında bir delik vardır; bu delik bir miktar kayalığın içine girmektedir. İhtimal ki kayalığın üzerinden kaldırılmış olan iki metrelik tabaka içerisinde mağaranın tunel biçiminde bir de medhal kısmı vardı. Daha güneyde, bir zamanlar Rum'lar tarafından yağ imalâthanesi olarak

kullanılmakta oldukları söylenen, ve fakat bugün büsbütün harap bir vaziyette bulunan, birbirine bitişik, üç ufak mağara daha vardır. Biraz daha güneyde, yâni Kayaşeyhi mezarından 10 metre kadar uzakta, çok büyük ve bugün kapalı bulunan tabii bir mağaranın daha mevcûd olduğunu öğrenmekteyiz. Bugün burada iki metre genişlikte ve yayvan bir tekneyi andıran bir düzlükten başka bir şey yoktur. Rivayete göre eskiden hastalık salgınlarında ölen kimseler buraya getirilerek mağaranın içerisine atılırlarmış. Avgun caddesi hıdayetindeki köprünün güneyinde ve hemen nehir boyunda, vaktiyle demir (?) kapılı bir mağaranın bulunduğu ve ölen kimselerin o mağarada ancak bir gece bekletildikten sonra ertesi günü toprağa gömülebildikleri rivayet edilmektedir. Kayaşeyhi semtindeki kayalık kısmın doğu kenarına ve Asaf Paşa Konağı'nın bahçesi içerisinde yassı ve yarı tabii bir mağara daha vardır. Ve son olarak, buradaki kayalık kısmın güney kenarında, kısmen oyulmuş ve diğerlerine benzer bir mağaraya tesadüf etmekteyiz. İçerisinden çıkan çanak-çömlek parçalarına ve kemik kırıntılara bakılacak olursa mağara bir zamanlar toprakla dolu kalmış ve sonradan boşaltılarak tekrar kullanılmıştır.

Şehrin sağ kenarında bulunan yüksek arazi kısmının üzerinde Ufacık tepe adında bir yer vardır; yerliler bu mevkide de, sert toprak içerisine açılmış kapalı bir mağaranın mevcûd olduğunu anlatmaktadırlar. Bundan birkaç yıl önce, şehrin kuzey kenarına düşen Selafur mevkiinde ve aşağı yukarı nehrin 150 metre kadar doğusuna isabet eden bir yerde, yere büyük bir delik açılmış ve yeraltı bir tunel meydana getirilmiştir. Bu tünelde bugün 25 metre kadar ilerlemek mümkündür. Tunelin taban kısmı 150 santimetre genişlikte ve düzdür; yarı fıçı biçimindeki tavan da bu düzlükten 2 metre kadar yükseklikte bulunuyor, ayrıca bir de orta tarafta dar bir hava deliği vardır. Halk bu tunelin tâ nehrin altına kadar devam etmekte olduğunu ve tunelin son kısmında taştan yapılmış birtakım insan ve hayvan heykellerinin mevcut bulunduğunu iddia etmekte ise de bu habere pek te inanamıyoruz.

Mağaraların tarihi hakkında maalesef kat'i bir şey bilmemekteyiz. Yalnız, üst tarafta geniş ve alt tarafta daha dar bir kapısı

bulunan Kurt İni'nin Roma devrine ait olduğunu kuvvetle tahmin ediyoruz ¹¹⁵.

IV. Sun'î tepeler (tümülüsler):

Şehirin etrafını sıra halinde birçok sun'î tepecikler çevirmektedir. Yalnıztepe'deki münferit tepe de dahil olmak üzere, bunların hemen hepsi tahribedilmiş ve içerilerinden ne elde edilmişse alınarak götürülmüştür. Hepsinin zirve kısmında, kazılmış ve tahribedilmiş olduklarını gösteren küçük bir çukur vardır. Ancak Yalnıztepe'deki tepenin uç kısmında, bugün de burada bir ziyaret mahallinin mevcûd olduğunu gösteren bir taş yığını ve bir de, üzerine birtakım ip ve paçavra parçaları bağlı bulunan bir ağaç dalı dikilmiştir. Tepenin doğu yüzünde ve uçtan birkaç metre aşağıda, bugün asıl ziyaretgâh olarak kullanılmakta olan basık ve tabii küçük bir mağaracık mevcûttur. Nezir olarak burada bugün birçok tavuklar v. s. kesilir ve mumlar yakılır. Yerli halkın anlattığına göre eskiden, tepenin batı yüzünde bulunan çeşmede aptestini almak üzere yattığı yerden çıkan Yalnız Dede'yi sık sık görmek mümkündü. Hakikaten de tepenin bu yüzünde, romantik bir güzellik taşıyan bir çıplak kaya yarı vardır; ve burada bulunan delikten akmakta olan bir çeşmenin suyu şehirin en güzel ve meşhur suyunu teşkil eder. Çıplak yarı 10 metre kadar kuzeyinde, üzeri otlarla örtülü yeşil bir leke gözümüze çarpmaktadır. Söylendiğine göre bu kısım, Akbayır dağının tâ içerilerine kadar devam eden, fakat sonraları kapatılmış olan tunel biçimli bir deliğin ağzıdır.

Yine halkın anlattığına göre, Yalnız Dede ziyaretgâhı ilk olarak Eyüp bin Ansari adında birisi tarafından tesis edilmiştir. Yalnız Dede'nin kendisinin kim olduğunu kimse bilmiyor. Bu semte yakın olan Bağbaşı mahallesinde oturan kimseler, onun da Ahi Evran ve Hacı Bayram gibi vaktiyle Horasan tarafından gelmiş olduğunu söylemektedirler. Tıpkı Kayaşeyhi hakkında olduğu gibi onun hakkında da pek az şey biliniyor. Acaba bu çukur eski çağlardan kalma bir mezardı da sonradan Selçuklar zamanında ve belki de daha genç zamanlarda onun etrafında bu şekilde bir efsâne mi teşekkül etti?

¹¹⁵ Yakarıda 108 numaralı notta bahsini ettiğimiz makalemizin Harunlar köyü mağara-mezarları kısmına bakınız.

Buraya komşu bulunan Akbayır dağı üzerinde iki sun'î tepelik daha vardır. Orbuk dağı üzerindeki dördüncüsünü de tâ uzaklardan görmek mümkündür. Orbuk yüksekliğinin, şehirin Demirkapı ovasına yayılan kenarına hâkim bir mevki rolünü oynamakta olmasına mukabil Yalnıztepe de şehirin batı kenarına hâkim dir vaziyettedir. Orbuk üzerindeki tepeliğin mütenazırı olmak üzere, beşinci bir sun'î tepe de, Ankara yolu üstünde ve nehirin doğusuna düşen Eşektepesi üzerinde bulunuyor. Birkaç yıl önce bu sun'î tepenin içi açılmış ve tekrar kapatılmıştır. Fakat hafriyat sırasında içerden hiçbir şey alınmadığı ve bunun birçok kimselerin gözü önünde cereyan etmiş olduğu halk tarafından söylenmektedir. Anlatıldığına göre, tepenin içinde oldukça büyük ve 3 metre yükseklikte, demir (!) kapılı taştan bir oda vardır. Onun yanında henüz açılmamış bulunan üç hücrenin daha bulunduğu da ilâve edilmektedir. Ve keza hüyükün etrafında daha başka binaların da bulunabileceği umit ediliyor. Burasının, vaktiyle, şehirin kuzey sınırında kurulmuş bir müstahkem kale vazifesi görmüş olması pek muhtemeldir. Aynı istikamette kuzeye doğru biraz daha ilerleyince, Sıtmasıyu'nun yanında buna benzer ve altıncı bir sun'î tepe daha karşımıza çıkar.

Kırşehir'in güney kenarına düşen Dilek Bağı mahallesindeki sırt üzerinde ve nehirin doğusuna düşen ve üstünde yanyana duran iki sun'î tepe bulunan bir Eşek ve Kasap tepesi daha vardır. Sun'î tepelerden dokuzuncusu 500 m. kadar daha ilerde ve güneyde Kuşaklı tepe üzerindedir. Ve nehirin batı tarafından kalan ovanın bittiği yerdeki karşiki küçük tepeli de birkaç saklı hazine meraklısı tümülüs zannetmiştir.

Şehirin doğusunda kalan tepeler üzerinde, Öksü deresinin menbainâ hâkim bir mevkide onuncu bir sun'î tepeliğe daha tesadüf ediyoruz. Bu yüksek sırt şehirin Kindam kısmından yükselmeğe başlayarak kuzey istikametinde devam eder ve Öksü deresinin doğusunda büyük bir kavis çevirdikten sonra, Malyaçözü'ndeki Horlaköyü yolunun bulunduğu geniş ovada dikine kesilir ve daha sonra da, yine Kervansaray yüksekliklerine doğru uzayıp gider. Kuzey istikametinde sırt boyunca 1 kilometre kadar daha ilerleyince, ve sırtın Kervansaray mevkiine varmadan evvel son bir yükseklik arzettiği yerde bir sun'î tepe daha vardır: burası şehrin merkezinden kuş uçuşu olarak yedi kilometre uzakta ve şehiri-

rin bulunduğu sathıtan takriben 300 metre daha yüksektedir. Heyeti umumiyeleri itibariyle bir yarım daire biçiminde olan ve bir amfiteatrı hatırlatan yüksek sırtlar, Öksü deresinin ve dolayısıyla şehirin büyük bir kısmının esas su deposu vazifesini görmektedir. Tepelerden ikisinin de gayet hâkim bir mevki ve yükseklikte inşa edilmiş olduğunu görmekteyiz. Buralarda insanların kendilerine yaşamak için evier kurmamış oldukları ve yalnız vazife başında ölmüş olan büyüklerini buralara gömdükleri muhakkaktır. Binaenaleyh bu mezarlarla, Nil vadisine hâkim bulunan mevkide yapılmış olan ehramlar arasında, güdülen gaye itibariyle büyük bir benzerlik vardır; şu kadarla ki bu mezarlar diğerlerine nisbetle daha küçüktürler.

Şehir merkezinden 7 kilometre kadar uzaktaki Gölhisar yanında, eteğinden bir su menbaı fışkırmakta olan ve oldukça büyük, bir sun'î tepe vardır; bu menbaın da tepeyi yapan tarafından oraya yaptırılmış olduğu tahmin edilmektedir. Bundan beş on yıl önce buradan çıkarılmış olan taşlar bugün yine oracıkta küçük bir köprü'nün inşasında kullanılmıştır. Tepe eski Bağdat yolunun üzerinde bulunmaktadır. Biraz kuzeye doğru ilerlediğimizde daha büyük bir tanesine ve daha da ilerleyince dördüncü sun'î tepeye rastlamaktayız. Anlaşılan aynı istikamette bu tepelerden daha birkaç tâne vardır. Bu tepelerin vaktiyle bir sıra dahilinde yaptırılmış olduğunu ve sınırlarda görülen düşmanın yaklaştığını, gerek meşalelerle ve gerekse bağırarak suretiyle merkezlere haber vermek için bunlardan istifade edilmiş olduğunu söylerler. Fakat şehrin etrafında dizili bir vaziyette bulunan veyahut Demirkapı ötesindeki tepelerde yaptırılan sun'î tepelerin böyle bir iş için kullanılmış olmalarına pek ihtimal veremiyoruz.

V. Terme :

Sıcak su menbalarından daha fazla miktarda su akıtılabilmek maksadiyle, 1945 yılı ilkbaharında Bayındırlık Bakanlığı tarafından hamamın bazı yerlerinin kazılması ve kayalık içerisinde de bazı kısımların dinamitle behava edilmesi için ilgililere emir verilmişti. Bu ameliyeler sırasında eski hamamın esas taksimatı da kısmen meydana çıkmış oldu. Kadınlarla erkekler hamamının eski iki hücresine hemen hiç dokunulmamıştır. Buna mukabil suyu ilk dışarı fışkırtan kaya yarığının bir kısmı olan ve bugün meydanda bu-

lunan, kaya-duvarın önünde, kayalar içerisine oyulmuş olarak, birtakım eski yapı taksimatına tesadüf etmekteyiz. Çok yazık ki kayalara dinamit koyulurken, kaya-duvarın kuzeyinde bir çıkıntı halinde duran, 1,30 m. yükseklikte, 2,40 m. genişlikte ve takriben 1,50 m. derinlikte küçük ve tabii bir mağarayı havi bulunan kaya kısmı da birlikte havaya uçmuş gitmiştir. Bu küçük ve tabii mağaranın 64 sm. kadar aşağısı kazılırken, toprak altından 50 sm. ende ve 40 sm. yükseklikte ve yarı üstüvane biçiminde bir kaide meydana çıkarılmıştır; kaidenin hemen altından itibaren de, güneye doğru biraz meyilli olarak, cilâlı bir satıh kısmı başlar. Maalesef bu düz ve cilâlı satıhtan da 3 m. kadar bir uzunluk tahribedilmiş bulunuyor. Akla gelebilir ki, vaktiyle su bu küçük mağaracık içerisinden çıktıktan sonra (üzerinde bir tanrı resmi bulunan?) yarı üstüvane kaide üzerine ve oradan da daha altta bulunan bir havuzun içine akmaktaydı. Çünkü havuzun başlangıç tarafı mağaracığın bulunduğu taraftadır; ve bu, vaktiyle burada bir su havuzunun bulunduğunu ispat edecek mahiyettedir. Düz sathın güney tarafında ve önünde, 30 sm. derinlik ve 100 sm. genişlikte bir çukur vardır; çukur güney tarafından yine 30 sm. yükseklik ve 100 sm. genişlikte bir duvarla kapatılmıştır. Bu duvarın ön kısmında, kayalar içine oyulu bir vaziyette ve (yukarıda bahsini ettiğimiz) eski kitabenin bulunduğu yerin altında bir yerde, genişçe bir merdiven basamağı vardır; ihtimal ki bu basamağın önünde de daha dar başka basamaklar vardı.

Sonra, dik kaya-duvarın önüne isabet eden bu kayalık kısmın vaktiyle bir taş ocağı olarak kullanılmış bulunduğu ve sonradan, zamanla, işe yaramıyacak taşlarla dolmuş olduğu da açıkça görülmektedir. Kaya-duvarın eteğinde ve daire şeklini arzeden bir kısım daha vardır ki bunun, henüz ayakta durmakta bulunan hamam bekçileri evinin altına kadar devam etmekte olması pek muhtemeldir. İşte bu kısım la yukarıda tasvirini yapmağa uğraştığımız havuz arasında ve kaya-duvarın 70 sm. kadar ilerisinde, basık ve 2 m. kadar yerin altında bir havuzun daha başlangıç kısımları tefrik edilmektedir; bu kısmın genişliği 75 sm. kadardır. Üzerine yığılı bulunan kalın bir yangın tabakasından maada burada muhtelif çanak-çömlek parçaları ve büyük küp kırıntıları da bulunmaktadır. Ayrıca horoz biçiminde bir nevi kaval, bir mozayik parçası olduğunu tahmin ettiğimiz yeşil bir taş, cam parçaları ve ba-

kır bir kaba ait birtakım kalıntılar da mevcuttur. Bulunan bu eşyadan burasının pek fakir bir yer olduğu kanaatına varmaktayız.

İmparator Justinian'ın vaktiyle Justinianopolis'te birtakım hamamlar inşa ettirmiş olduğunu vakıa bilmekteyse de, bu kalıntıları bu büyük imparatora maledemeyiz. Binaenaleyh bunlara dayanarak Kırşehirin eski Justinianopolis olduğunu ispata kalkışmak mümkün değildir. Kaya-duvar üzerinde eskiden mevcûd iken, sonradan sökülüp alınan kitâbe içinde belki de bu mahallin eski adı hakkında da malûmat vardı.

VI. Yazılı küp:

Kırşehir'e yakın küçük Kaman kasabasında rastladığımız büyük bir küp, üzerindeki yazıdan dolayı çok enteresandır. Şimdi Ahmet Yaman'ın evinde bulunan bu küpten bugün, arpa deposu olarak istifade edilmektedir. Bu küp bundan birkaç yıl önce, Kırşehir'in Değirmen Özü mıntakasinda Üç Değirmenler höyüğünde toprak altından dışarı çıkarılmış ve bugünkü sahibi tarafından 20 TL. mukabilinde satın alınmıştır. Boyca 1,40 metre yüksek olan küpün muhiti 2,30 metre kadar gelmektedir. Yukarıda en kalın yerinin kutru 60, ağzını teşkil eden açıklığın kutru ise 45 santimetre kadardır. Küpün boynunda bir yazı dizisi vardır ki, bu yazı, küp daha fırına verilmeden önce ve hem de bir çubukla batırılarak yanyana noktalar meydana getirmek suretiyle yazılmıştır. Yazı tamamıyla Yunan harfleriyle yazılmıştır: Bir omegayı, fasilasız olarak, Elpidioy pithos (Elpidios'un küpü) kelimeleri takibeder. Buraya bu harflerin sihrî bir maksatla, ve küpün muhtevasını herhangi bir âfete veyahut ta bed nazara karşı korumak gaye ve inancıyla hakkedilmiş olduğu pek muhtemeldir. Çünkü bütün harfleri ihtiva etmekte olan alfabe ile her türlü cümle teşkil etmek mümkündür; ve binaenaleyh en tesirli sihir formül ve kelimeleri bu alfabe içerisinde meknuz bulunuyordu¹¹⁶. Bu nevi yazılı küplerden, Helenistik çağa ait olmak üzere, Bergama'dan da çıkarılmıştır. Bu küpler üzerinde de çubukla batırılarak ve noktalarla yazılmış yazılar vardır; bu yazılar, ölçüyü belirtmekte olmaları pek muhtemel birtakım rakamlar, ve bazı isimlere ait olan yazı kırıntılarından ibarettir¹¹⁷. Bu küplerden diğer bir tanesi de Anka-

¹¹⁶ Franz Dornseif, Das Alphabet, 1925.

¹¹⁷ Altertümer von Pergamon, X. Cild. Die Hellenistischen Arsenale, Berlin-Leipzig 1937 von Akos von Szalay und Erich Boehringer s. 37 v. devamı.

ra'da yer altından çıkarılmış ve Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine sevk edilmiştir. Bu küpün üzerinde kaba yazılmış bir Hypatia ismi ve bir de, çubuk izlerinden müteşekkil noktalardan meydana getirilmiş ve dairen madar küpün boynunu dolanır şekilde, bir "Chr., rümûzu vardır. Bu rümûzun mevcudiyetine bakılırsa, Kaman'daki küp gibi bu küpün de İsa'dan sonraki devre ait olması icabeder; nitekim Kaman'daki küpün üzerindeki yazı tipi de, Milâttan sonra III. yüzyıla ait olarak kabul edilmektedir ¹¹⁸.

VII. Şehirin en eski evleri:

Üzerindeki yazıdan öğrendiğimize göre, şehirin en eski evi, Hacı Mustafa Efendi'nin Medrese Mahallesiindeki 74 numaralı evidir; Hicri 1275 tarihi, evin 90 senelik olduğunu gösteriyor. Şehirin batı yarısına yerleşmiş bir Bey hanedanı olan Korağa'lara ait eski hükümet binası ise, anlatıldığına göre, 1144 yılında inşa edilmiştir. Evin esas büyük salonunun yanındaki, kahve pişirmeye mahsus küçük odanın duvarlarında, bugün artık kaybolmağa yüz tutmuş birtakım resimler vardır; resimlerini yazımızın sonunda takdim ettiğimiz bu duvarlar, bina ile birlikte yıkılmak üzeredirler. Bu evin hemen karşısında, aynı aileden Hüseyin Efendi adındaki zat 1287—1871 yılında yeni bir ev inşa ettirmiştir. Bu evde bugün, bu ailenin başı sayılan ve Hüseyin Efendinin oğlu olan Esad Ağa ikamet etmektedir. Evin önündeki ahşap balkon, yazlık yatma yeri olarak bizzat Hüseyin Efendinin kendisi yapmıştır.

Şehirin en büyük binası, Hüseyin Efendinin bugün İmaret Mahallesiinde ayakta duran konağıdır. Hüseyin Efendi, eskiden İmaretin hocalarını ve diğer idarecilerini teşkil eden Süleyman-i Türkmanî âilesindedir. Bugünkü halk arasında dolaşmakta olan rivayetlere göre, Osman adında bir şeyhin Şeyh Hasan adında bir oğlu vardı ve onun da beş oğlundan dördüncüsü bu Şeyh Hüseyin'di. Ve yine söylendiğine göre, Şeyh Hüseyin Korağa'nın kızıyle sonradan evlenmiştir. Bu Şeyh Hüseyin'in torunları ve torunlarının çocukları bugün yaşamaktadırlar. Fakat bu ev bugün Mühsür'lerden Rasim'e satılmış vaziyettedir. Bu evde bir müddet Vali Nazım da oturmuştur. Rivayete göre, Şeyh Hüseyin bu binayı inşa etti-

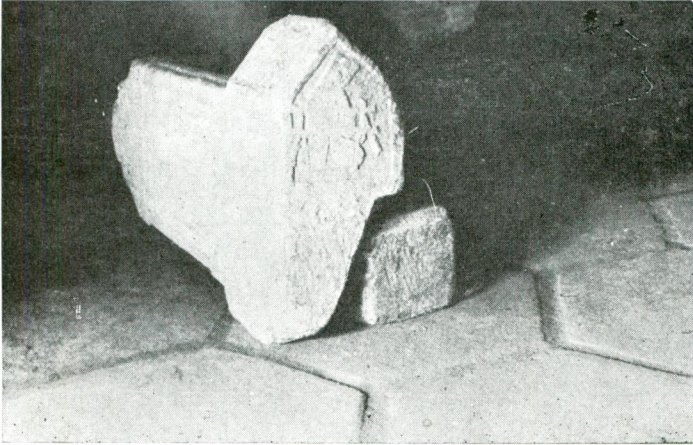
¹¹⁸ Bütün bu malûmatı bizden esirgememiş olan ve halen İstanbul'da bulunan meslekdaş bilgin sayın Bosch'a burada teşekkür etmeyi bir borç biliriz.

Res. 1 — Celâl Hatun'a
ait mezar taşı.

Res. 2 — Akşehir'de bir
mezar taşı.

Res. 3 — Akşehir'de bulunan mezar taşının alttan görünüşü ;
bir sanduka yapmak maksadiyle ele alınmış
olduğu anlaşılıyor.

Res. 4 — Aslanlı taş.

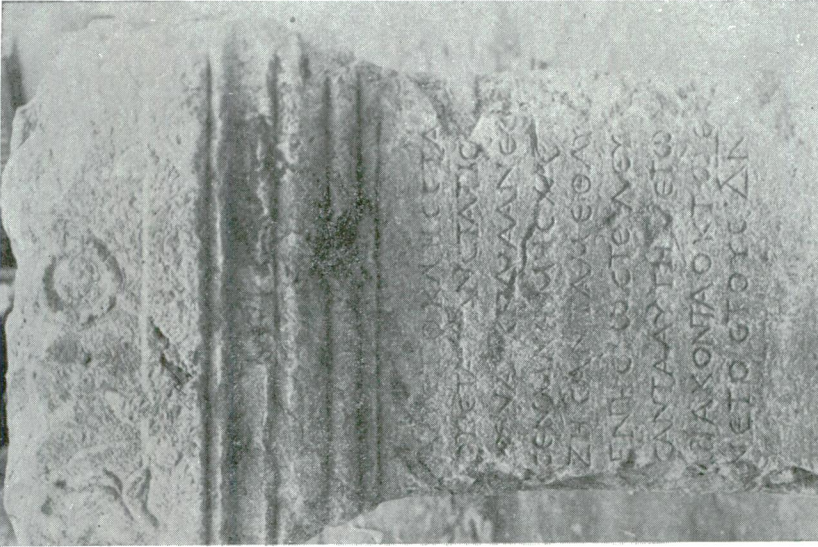
Res. 5 — Bir insan yüzü tasvirini taşıyan taş.

Res. 6 — Akşehir Maarif Köyü türbesindeki koç heykeli.

Res. 8 — Karamanda Arif Çavuş'ın evindeki yazılı taş.

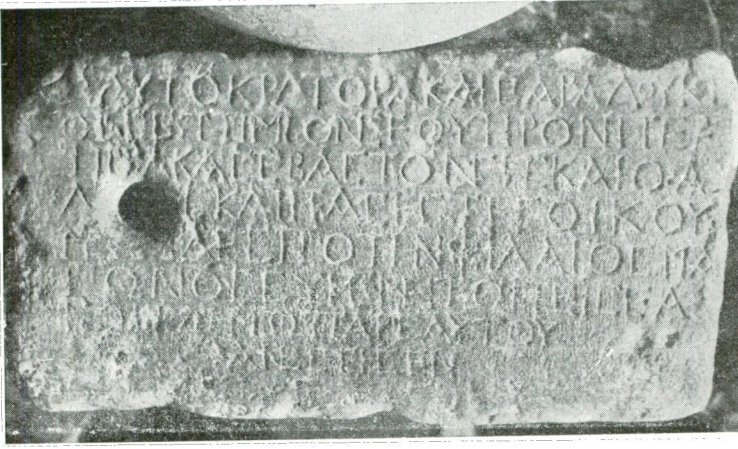
Res. 7 — Bâla Halkevi önünde bulunan yazılı taş.

Res. 10 — Cihanbeyli'de çarşı ortasındaki taş.

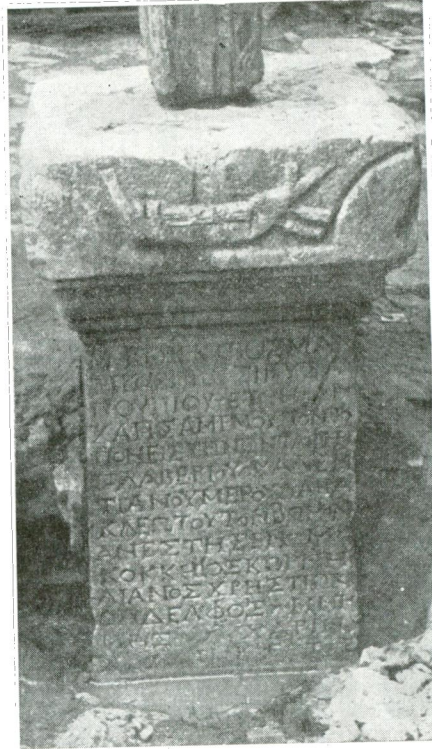
Res. 9 — Cihanbeyli Halkevi önünde duran yazılı taş.

Res. 11 — Akşehir Bisse köyü Muhtarının evinde duran taş.

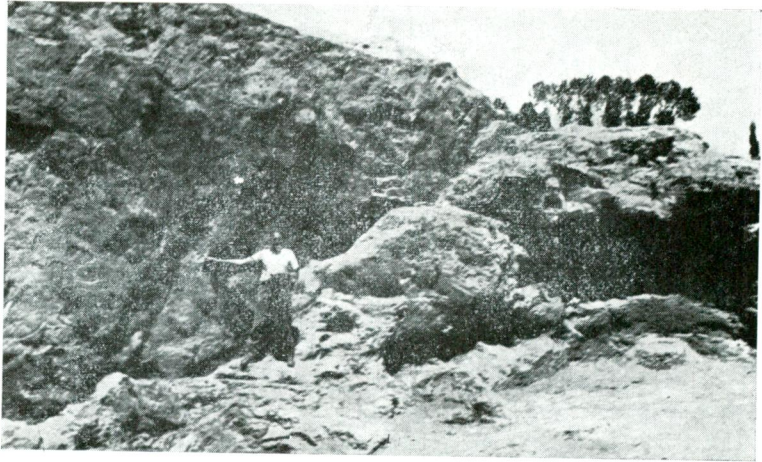
Res. 12 — Teahhütlü köyünde basamak olarak kullanılan taş.

Res. 13 — Akçakocada sütun kaidesi olarak kullanılan yazılı taşlardan biri.

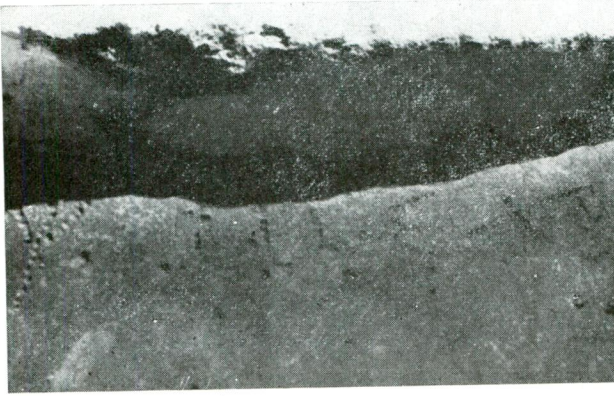
Res. 14 — Akçakoca'da sütun kaidesi olarak kullanılan yazılı taşlardan diğeri.

Res. 15 — Terme mevkiinde bulunan mağaranın kaide kısmı ve kitabenin bulunduğu yer.

Res. — 16 — Kaman'daki yazılı küp.

Res. 17 — Kaman'daki yazılı Küpün büyütülmüş kenarı, ψωελ ve π harfleri okunuyor.

Res. 18 — Korağalar'ın hükümet binasındaki duvar resmi.

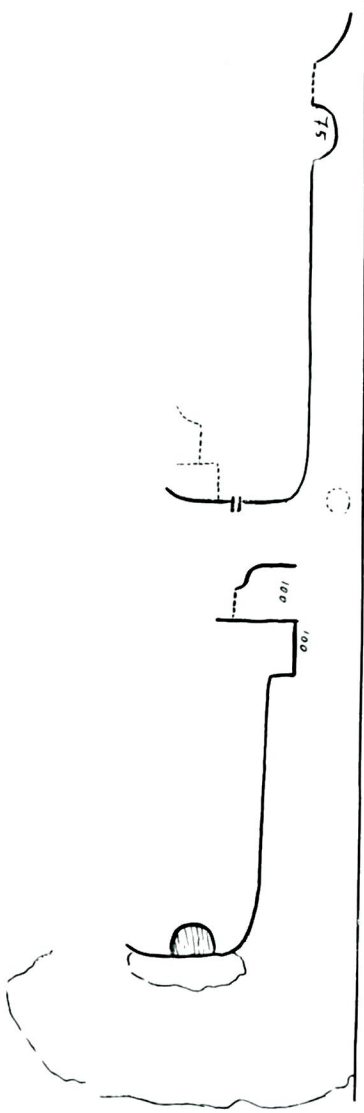
Res. 19 — Korağalar'dan Hüseyin Efendi'nin evi.

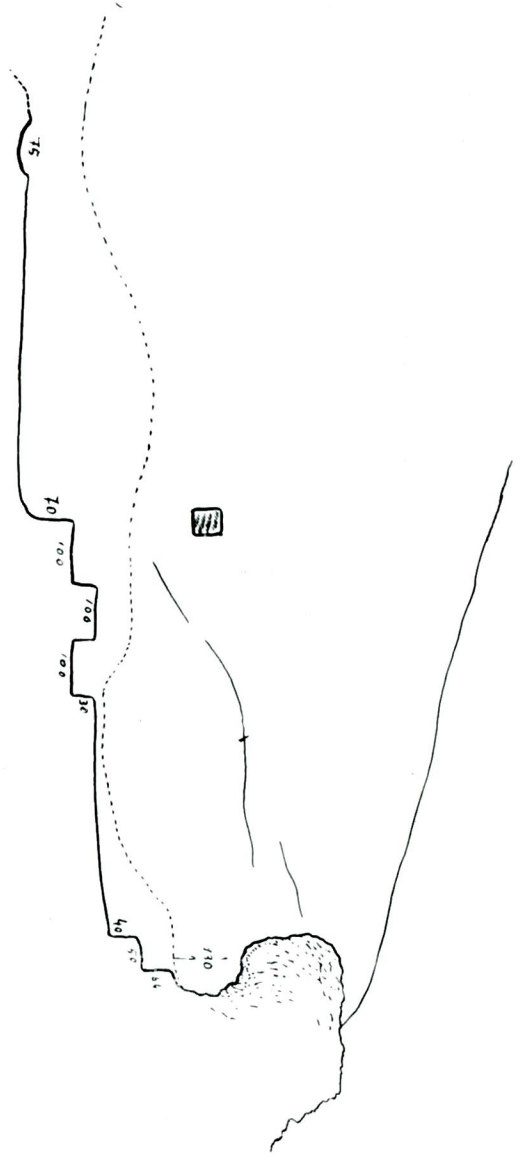
Res. 20 — İmaretteki Şeyh Hüseyin'in konağı.

Res. 21 — Şeyh Hüseyin konağı'nın köşesine düşen odanın içi.

Res. 22 — Terme'nin kuşbaşı görünüşü.

Res. 22^a — Terme'nin yan maktâ.

rirken İstanbul'dan dülger getirmiştir. Bir merdivenle çıkılan, tavan arası odacığı dikkatimizi çekecek mahiyettedir. Aynı yapı tipi örneğini, bir de Karadeniz sahilindeki Akçakoca'da ve buranın Yukarı Mahallesindeki bir evde görmüştük. Akçakoca'daki bu evde belediye reisi oturmaktaydı; ve ev belediye reisinin, bir liman memuru olan babası tarafından inşa ettirilmişti. Belediye reisinin babası bu küçük çatı arası odasından, limanı daima görebilmek ve gelecek gemilerden haberdar olmak için faydalanmıştı. Bu neviden diğer bir yapı örneği de, Düzce'nin Üskübi kasabasında vardır. Ev bir doktora aittir ve şehirin ortasında, ana cadde üzerinde bulunmaktadır. Bu evde de İstanbul tesirini takibetmek bir dereceye kadar mümkün oluyor.
